

УДК 339.9.012.24(477)

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Дроздовський Я.П.,
Газуда Л.М.

Україна в системі зовнішньоторговельних відносин задекларувала необхідність приєднання до Світової організації торгівлі (СОТ). В статті обґрунтовано основні заходи, які слід здійснити в розвитку інтеграційних процесів та державного регулювання експортно-імпоротної діяльності у зв'язку зі вступом до СОТ.

Ключові слова: *Світова організація торгівлі, зовнішньоторговельні відносини, тарифна політика, інтеграційні процеси.*

ВСТУП

Вихід України на світові ринки як рівноправного партнера можливий лише за умови її членства в Світовій організації торгівлі (СОТ). Можливість приєднання нашої держави до СОТ створила б великі можливості щодо реалізації експортного потенціалу України, що надало б Україні значні переваги на світовому ринку. Серед подібних переваг: застосування до українських товарів режиму найбільшого сприяння, національного режиму та зменшення тарифних і нетарифних обмежень, врегулювання протиріч в сфері зовнішньоторговельних відносин з використанням специфічних механізмів та правил ГАТТ/СОТ, обмеження застосування антидемпінгових та компенсаційних механізмів щодо українських товарів іншими країнами, шляхом застосування правил оцінки товарів відповідно до ст. VII ГАТТ; право на застосування передбачених в рамках ГАТТ/СОТ застережень (тимчасового обмеження імпорту, підвищення митних тарифів) у випадках негативного платіжного балансу або для уникнення завдання великої шкоди національним виробникам без ризику викликати прийняття іншими країнами заходів у відповідь, забезпечення передбачуваного доступу українських товарів до ринків інших країн.

Питання отримання Україною статусу члена СОТ активно обговорюються як у науковому, так і в прикладному плані. Серед вітчизняних вчених особливий внесок у розробку даної проблематики внесли такі провідні спеціалісти в області міжнародної економіки, як О. Білорус, І. Бураковський,

В.Ващенко, Д.Лук'яненко, Ю. Макогон, К. Меркоган, А.Мокій, С. Осика, Ю. Пахомов, С.Рибак, В. Сіденко та ін. [1, 4, 2, 6, 7, 9, 10, 14, 17, 18].

В умовах якісної зміни геополітичної ситуації, інтенсифікації процесів регіональної економічної інтеграції недостатньо уваги приділяється дослідженням і оцінкам позитивного та негативного впливу членства України в СОТ на її макро- та мікроекономічну динаміку в економіці, обґрунтуванню необхідності та виявленню проблем адаптаційного періоду й шляхів їх вирішення. Недостатньо вивчено також досвід країн із транзитивною економікою, і, насамперед, тих, котрі вже є членами СОТ. Питання оцінки можливостей та негативних наслідків приєднання України до СОТ обумовлюють актуальність дослідження особливостей діяльності даної організації та особливостей впливу її правил регулювання зовнішньоторговельних відносин на зміну та ефективність національних систем державного регулювання експортно-імпоротної діяльності.

У контексті зазначених проблем, метою даної статті є розгляд особливостей функціонування Світової організації торгівлі у сфері регулювання зовнішньоторговельних відносин та дослідження її впливу на зміни системи державного регулювання експортно-імпоротної діяльності України.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення сучасної економічної теорії трансформації системи державного регулювання зовнішньоторговельних відносин України в контексті діяльності світової організації торгівлі. Застосовано також монографічний, системний підхід та економічний аналіз в процесі дослідження діяльності СОТ і адаптації України до її вимог і принципів. У статті складається з двох розділів та висновків. У першому проаналізовано сутність зовнішньоторговельних відносин України в контексті діяльності Світової організації торгівлі. В друго-

Дроздовський Ярослав Петрович, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, кандидат економічних наук, Ужгородський національний університет.
Газуда Леся Михайлівна, доцент кафедри економіки, менеджменту та маркетингу, кандидат економічних наук, Ужгородський національний університет.

му розділі розглянуто особливості тарифної політики з врахуванням існуючих принципів СОТ.

1 ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Оскільки Україна задекларувала бажання приєднатися до СОТ, необхідно врахувати, що однією з умов вступу до цієї організації є вже на першому етапі приєднання (тобто на етапі подання заявки) необхідність привести національні механізми регулювання зовнішньоекономічних відносин у відповідність до вимог ГАТТ/СОТ.

Приєднання до СОТ стало б каталізатором структурної перебудови національної економіки України, крім того, наша держава мала б право застосовувати певні заходи щодо захисту внутрішнього ринку впродовж перехідного періоду, що передбачений при приєднанні до СОТ.

Однак приєднання до СОТ має також низку негативних наслідків. Для України приєднання до ГАТТ/СОТ означає відмову від державної програми дотацій промисловості й сільського господарства, від ліцензування зовнішньоекономічних операцій або зменшення кількості й обсягів митних обмежень імпорту [9]. Вітчизняні фахівці обережно ставляться до членства у СОТ, керуючись такими міркуваннями: Україна, застосувавши механізм лібералізації зовнішньої торгівлі за прикладом розвинених країн, проігнорувала те, що вони давно і успішно поєднують системи економічної й адміністративної підтримки національних товаровиробників, навіть тих, які випускають конкурентоспроможну продукцію. Внаслідок цього ігнорування в Україні не лише не відбулася бажана раціоналізація експортно-імпортних процесів, а й значно погіршилася структура зовнішньоторговельних потоків.

В дослідженнях сучасних представників світової та національної економічної науки, присвячених вищеназваним питанням, розглядаються, зокрема, тарифні та нетарифні засоби регулювання зовнішньої торгівлі, наводяться основні аргументи на користь та проти політики протекціонізму, висвітлюються проблеми, пов'язані з платіжним балансом та напрямками поліпшення його стану в разі існування дефіциту. Однак у роботах як іноземних, так і вітчизняних авторів не надаються комплексні рекомендації щодо основних напрямків підвищення ефективності регулювання зовнішньоторговельної політики України або інших країн із перехідною економікою в дусі сучасних глобалізаційних процесів – реалії спільного торговельного співіснування держав у межах єдиного світогосподарського простору Світової організації торгівлі, що й обумовлює необхідність проведення досліджень у цій сфері.

Економічна регламентація світового ринку виражає певну економічну доктрину та політичні принципи, які базуються на ідеях демократії, віль-

ного ринку та лібералізму зовнішньої торгівлі. Найбільшою універсальною міжнародною організацією з митних та зовнішньоекономічних питань є Світова організація торгівлі СОТ, яка є правонаступницею Генеральної Угоди з Тарифів і Торгівлі 1947 р. Створення СОТ стало результатом переговорного процесу в рамках багатосторонніх переговорів (rounds), які повинні були відбуватися, згідно з положеннями ГАТТ, кожні три роки. Найзначнішими з них були Кеннеді раунд 1963-1967, Токійський раунд 1973-1979 та Уругвайський раунд 1986-1994, на якому і було підписано угоду щодо створення СОТ.

Серед головних завдань діяльності СОТ:

- обслуговування і реалізація багатосторонніх торгових угод й угод з обмеженим колом учасників, які разом і утворюють СОТ;
- дія в якості форуму для проведення міжнародних торгових переговорів;
- сприяння врегулюванню торгових суперечок, контроль національної торговельної політики країн-членів;
- співробітництво з іншими міжнародними установами, які приймають участь у формуванні глобальної економічної політики [2, с. 7].

Генеральною угодою з тарифів і торгівлі (ГАТТ) країнами-учасниками як першочерговий крок було вирішено здійснити заходи щодо зменшення митних тарифів на промислові товари, які повинні були зменшитись до кінця 1971 року, наприклад, в результаті Кеннеді-раунду у середньому на 35%. Внаслідок домовленостей Токій-раунду протягом 8 років (починаючи з 1980 р.) відбулось зниження імпортного тарифу на промислові товари на 33% та закладені нові регулятивні механізми світової торгівлі у вигляді угод із субсидій, антидемпінгових процедур тощо [13, с. 79]. Наприклад, до існування системи ГАТТ/СОТ тарифи для промислових товарів в індустріальних розвинених країнах становили в середньому близько 40%, а після виконання домовленостей Уругвайського раунду вони знизились майже на 4% в середньому для розвинутих країн. Близько 40% імпорту до цих ринків звільнені від мита [13, с. 82].

Домовленості в рамках ГАТТ/СОТ існують на багатьох базових засадах, і, зокрема, щодо податкового регулювання зовнішньоторговельних операцій. Насамперед, це позбавлення дискримінації, тобто країна повинна неупереджено ставитись до будь-яких торговельних партнерів (їм в однаковій мірі надається режим „найбільшого сприяння“). Також не повинна проводитись дискримінаційна політика між національними і закордонними товарами і послугами, яким надано „національний режим“. Торговельна політика країни повинна бути передбачуваною для іноземних компаній – торгові бар'єри (тарифи, нетарифні заходи тощо) не повинні створюватись самовільно без узгодження з торговими партнерами. Для цього все більше тарифних ставок і зобов'язань щодо відкриття ринку ре-

гулюються угодами СОТ. Необхідною умовою стає чесна конкуренція, для здійснення якої необхідно уникати таких прийомів, як експортні субсидії та продаж товарів за демпінговими цінами.

2 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ В РАМКАХ ІСНУЮЧИХ ПРИНЦИПІВ СОТ

Загальний режим найбільшого сприяння передбачає застосування мит та митних зборів в однаковій мірі для країн та видів товару. Але необхідно зазначити, що сторони угоди визнають можливість застосування захисних чи інших заходів, які впливають на імпорт, якщо такі заходи спрямовані на політику економічного розвитку, на підвищення загального рівня життя народу [17, с. 28-32]. Крім цього, угодами ГАТТ/СОТ підкреслена необхідність проведення торгівельної політики,

сприятливої для слаборозвинених країн, яким надається певний час для пристосування до умов світової конкуренції, спеціальні пільги, більша гнучкість у стосунках з ними.

Враховуючи вищевикладене, слід підкреслити можливість (для України – необхідність) застосування виваженої політики податкового митного регулювання, поки не створені умови для конкурентоспроможності національних підприємств. За висловом В.Сіденко, це «вузький коридор», який є моделлю «обмеженого, тимчасового і активного протекціонізму» [19, с. 93], дія якого повинна тривати 8-10 років.

Загальний підхід до застосування митно-тарифних податкових регуляторів зовнішньоекономічної діяльності країн з розвинутим ступенем відкритих економічних відносин були прийняті на Уругвайському раунді переговорів у рамках ГАТТ (табл.) [20, с. 148].

Таблиця 1 Зміна середніх рівнів митних тарифів за результатами угод, прийнятих на Уругвайському раунді переговорів у рамках ГАТТ

(у % до вартості товару)

Ринок країни-імпортера	Середній незважений рівень тарифу		Максимальний рівень тарифу	
	до Уругвайського раунду	після Уругвайського раунду	до Уругвайського раунду	після Уругвайського раунду
1	2	3	4	5
<i>Сільськогосподарські товари (нетропічні)</i>				
ЄС	32,2	21,4	438,0	280,4
Канада	13,4	8,6	266,6	170,6
США	10,3	7,2	999,8	449,9
Японія	31,4	23,1	650,0	552,5
<i>Тропічні сільськогосподарські продукти</i>				
ЄС	17,3	11,1	162,4	104,0
Канада	4,9	2,5	30,1	19,3
США	9,5	6,5	536,0	429,5
Японія	14,2	9,0	589,0	500,7
<i>Інші тропічні продукти</i>				
ЄС	4,3	1,9	25,0	12,9
Канада	8,0	4,8	25,0	15,7
США	3,7	1,7	25,0	18,0
Японія	5,4	1,7	23,4	10,0
<i>Продукти видобутку та переробки природних ресурсів</i>				
ЄС	8Д	6,3	30,0	26,0
Канада	5,5	2,7	17,5	11,3
США	3,5	2,3	35,0	35,0
Японія	5,8	3,4	20,0	15,0
<i>Текстиль та одяг</i>				
ЄС	10,5	8,2	17,0	12,0
Канада	19,6	12,7	30,0	18,0
США	12,8	9,1	42,4	32,0
Японія	10,7	6,9	22,4	16,0

<i>Шкіряні вироби та взуття</i>				
ЄС	8,3	6,9	20,0	17,0
Канада	13,3	9,6	25,0	20,0
США	14,0	11,8	61,8	61,8
Японія	29,8	23,4	84,0	75,2
<i>Інші промислові вироби (крім палива)</i>				
ЄС	5,7	2,8	98,2	78,6
Канада	8,1	3,9	30,3	25,0
США	5,2	2,6	151,2	121,4
Японія	4,1	1,2	43,5	43,5
<i>Всі види товарів (крім палива)</i>				
ЄС	10,4	6,6	438,0	280,4
Канада	9,9	5,5	266,6	170,6
США	7,0	4,3	999,8	449,9
Японія	9,7	5,9	650,0	552,5

Наведені тарифи відносяться до режиму найбільшого сприяння. За результатами Уругвайського раунду, в промислово розвинутих країнах скорочення середнього зваженого рівня тарифу в торгівлі товарами склало 40% по 99% тарифних позицій – з 6,2% до 3,7%. В країнах, що розвиваються, максимальні тарифи були скорочені на 28% – с 15% до 11% по 61% тарифних позицій. Середній зважений рівень тарифів на імпорт з розвинених країн повинен скласти: для країн Азії, що розвиваються – 8%, для країн Європи, що розвиваються (за виключенням країн ЄС) – 16%, для країн Латинської Америки – 18%, для країн Африки – 23%. В цілому для країн Європи, що розвиваються, тарифи повинні скоротитись приблизно з 9,6% до 7,3% [4, с. 30-31]. Доцільно відмітити, що взагалі за 1948-1997 рр. лібералізація торгівлі сприяла щорічному приросту експорту на 6% в реальному обчисленні, збільшившись в 17 разів; частка імпорту і експорту у ВВП протягом 1985-1997 рр. в розвинених країнах зросла з 16,6% до 24,1%, в країнах, що розвиваються – з 22,8% до 38% [13, с. 83].

В багатьох країнах середня величина імпортного тарифу на готову продукцію значно перевищує зазначену величину на сировинні матеріали. Значна відмінність спостерігається насамперед в країнах, де існує великий та дешевий ринок праці (наприклад, протягом 1991-1993 рр. в Індії середній зважений імпортний тариф на сировину склав 20%, а на готову продукцію – 54%, в Китаї – 18% та 37% відповідно [20, с. 36-37]). Але країни з високою вартістю робочої сили також використовують підвищення митного тарифу на готову продукцію (насамперед, трудомістку) для захисту зайнятості. Так, в США тариф на бавовну складає 1,1%, на бавовняні тканини – 8,7%, а на одяг – 22,7%; в країнах ЄС шкіряна сировина і бавовна ввозяться безмитно, тоді як взуття, тканини обкладаються митом в розмірі 20-22% [8, с. 327].

Важливим напрямком вдосконалення тарифної політики є більш детальна диференціація та-

рифів по товарах, що ввозяться. Так, країни з розвинутою ринковою економікою відрізняються детальною диференціацією тарифів від країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою. Наприклад, тариф по електричних машинах в США вміщує 400 позицій і субпозицій, в Бразилії – 500, а в Росії лише 85; по курячому м'ясу США мають диференційований тариф по 20 позиціях, Росія – по двох [8, с. 327].

Аналізуючи подальший розвиток інтеграційних процесів, слід відмітити особливості торговельного режиму країн ЄС із застосуванням принципів ГАТТ. Країни, які увійшли до митного союзу (Бельгія, Італія, Франція, Нідерланди та інші) скасували мито одна для одної та встановили єдиний митний тариф для третіх країн. Але уніфікації торговельного ринку не було досягнуто. Хоча в рамках Союзу діє єдиний принцип стягнення податку на додану вартість (з постачальника у країні-виробникові), однак ставки ПДВ в деяких країнах відрізняються. Що стосується товару, який завозиться з третіх країн, то в даному випадку застосовується ставка ПДВ країни-імпортера. Так, в результаті ввозу, наприклад, текстильного одягу в Німеччину, ставка становить 15%, в Данію – 25%, в Ірландію – 12,5% [7, с. 21]. Так само відрізняються і списки підакцизних товарів та ставки акцизів.

У процесі лібералізації зовнішньої торгівлі важливим є не тільки зниження середніх рівнів тарифів, а і зменшення різниці між різними його рівнями, виключення пільг, крім тих, що надаються в рамках спеціальних режимів торгівлі. Поряд з цим, для країн з перехідною економікою важливими є митно-тарифні пільги для стимулювання розвитку національних товаровиробників та експорту готових виробів. Такі пільги можуть бути надані шляхом повернення мита, яке сплачено при ввозі матеріалів та комплектуючих, що використані для виробництва експортних товарів, або шляхом безмитного ввозу зазначеної групи товарів.

Необхідно відмітити, що на дієвість та ступінь регулювання зовнішньоекономічних відносин засобами митно-тарифного оподаткування безпосередній вплив має внутрішньонаціональна податкова система. Важливою умовою ГАТТ/СОТ щодо регулювання експорту та імпорту є неупередженість внутрішньої податкової системи до експортних та імпортованих товарів і послуг. Тобто тільки митні тарифи повинні впливати на різницю в ціні імпортованих та вітчизняних товарів, визначаючи їх відносний рівень конкурентоспроможності.

В зв'язку зі значними регулятивними діями щодо тарифного оподаткування зовнішньоторговельних відносин, підвищується роль нетарифних заходів. Загальні масштаби нетарифного регулювання протягом останніх 60-80 років збільшилися майже у двічі. У промислово розвинутих країнах, на які припадає 70% світової торгівлі, за допомогою нетарифних засобів регулюється до 20% імпорту. При цьому нетарифні методи в розвинутих країнах мають вирішальне значення у регулюванні окремих груп товарів, якими регулюється 60% імпорту одягу, 50% імпорту чорних металів, 40% продовольства, тканин, прядива, 20% взуття. До того ж нетарифні бар'єри промислово розвинутих країнами застосовуються вибірково щодо різних груп країн: 17% імпорту регулюється з найбільш розвинутих країн, 20% – з тих, що розвиваються, 30% – з країн Східної Європи та СНД [17, с. 29].

В контексті оподаткування мають поширення такі нетарифні бар'єри, як антидемпінгове мито, що може стягуватись від початку поставки товару до країни, тобто заднім числом, й інколи одразу за декілька років. Ставка мита в цьому випадку заздалегідь не відома і визначається в процесі проведення антидемпінгового розслідування. Такі засоби в першу чергу спрямовані на необхідність підвищення ціни експортером і суттєво знижують обсяги поставок товару, тим більш при його нижчому рівні якості, ніж в аналогічній групі продукції. З метою зниження штучного ефекту підвищення конкурентоспроможності товару за рахунок субсидування експорту країною за рахунок бюджету, країни – імпортери активно практикують застосування компенсаційних мит. Так, США постійно їх застосовують для чорних і кольорових металів, підшипників, привідних ременів, будівельних матеріалів, Аргентина – для паперу і картону.

Як еквівалент непрямих податків у нетарифних засобах регулювання країнами використовуються зрівняльні податки і збори. Основною метою виступає необхідність створення однакового податкового режиму для товарів іноземного і вітчизняного виробництва. Хоча відповідно до вимог ГАТТ, податки на імпорт не повинні перевищувати податкове обкладання аналогічних товарів внутрішнього виробництва і не мають створювати додаткового бар'єру, що захищає вітчизняне виробництво, на практиці ці податки і збори часто вищі

за внутрішні, оскільки нараховуються на вартість виготовлення, страхування та перевезення товару, що включає також і суму сплаченого мита. Країнами також стягуються в бюджет різні платежі, такі як, наприклад, статистичні збори (в Аргентині – 3%, Індонезії – 1%), збори на розвиток національного експорту (в Аргентині – 0,5%, в Мексиці – 2,5%, Колумбії – 5%), збори у фонд оборони (в Туреччині – 3% при завезенні нафтопродуктів, в Іраку – 15% від загальної суми митного тарифу, в Південній Кореї – 2,5 вартості імпорту), ліцензійні збори тощо [17, с. 30].

Такий широкий спектр податкового регулювання експортно-імпортованих операцій застосовується незважаючи на те, що практика компенсації зміни в митно-тарифному регулюванні за рахунок зміни в застосуванні таких внутрішніх податків та зборів, як податок на додану вартість, акцизний збір, або за рахунок встановлення додаткових податків на експорт чи імпорт, вважається негативною. Більш прийнятним при необхідності регулювання конкуренції імпортованих та національних товарів (послуг) вважається відкрите та цільове державне субсидування.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження можна дійти висновку, що система правил регулювання зовнішньоторговельних зв'язків Світової організації торгівлі значно впливає на національні системи державного регулювання експортно-імпортованої діяльності у бік зменшення рівня тарифних ставок, зменшення можливостей щодо їх застосування в якості засобів регулювання імпорту або експорту, при цьому значно зростають обсяги використання нетарифних обмежень або прихованих форм захисту внутрішніх ринків від іноземних товарів.

Подальших досліджень у сфері підвищення ефективності державного регулювання зовнішньоекономічних відносин у контексті вступу України до СОТ потребують наступні питання:

- доцільність та умови вступу України до Світової Організації Торгівлі, обґрунтування можливих втрат та переваг від вступу до СОТ;

- у зв'язку з невизначеністю переваг України від вступу до СОТ та існуванням загроз окремим галузям економіки країни необхідним є детальне обґрунтування стратегії державної підтримки експорту та державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах правил і принципів СОТ, включаючи розробку системи нетарифних обмежень імпорту в умовах обмеження можливостей тарифного регулювання;

- подальших досліджень потребує оцінка негативних наслідків для галузей економіки України, які є неконкурентоздатними за умов вступу до СОТ, та розробка стратегії їх виживання і розвитку в умовах членства України у СОТ.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. Глобальні трансформації і стратегії розвитку. Колективна монографія. – К., 1998. – 429с.
2. Вашенко В. В. Система ГАТТ / СОТ та її основні принципи. //Митна справа. – 1999. – № 3. – С. 7.
3. World Bank. Global Economic Prospects and the Developing Countries 1995.- Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, 1995.
4. Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі/ За ред. І.Бураковського, Ларса Хандріха, Луша Хоуффмана. – К.: Альфа-Прінт, 2003. – С. 124-169.
5. Индустриализация в условиях новых норм ВТО / ЮНКТАД X / Алиса Х. Амзден (подгот.). – Женева: ЮНКТАД, 1999. – 30 с.
6. Макогон Ю.В. Предпосылки вступления Украины в СОТ: ожидания и перспективы // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2002. – №8-1. – С. 78-82.
7. Меркотан К.П. Тарифна політика ЄС і застосування принципів СОТ у взаємній торгівлі з Україною // Зовнішня торгівля: проблеми та перспективи. – Збірник наукових праць. – Харків: Акта, 1997. – с. 19-24.
8. Миляков Н.В. Налоги и налогообложение: курс лекций. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 348 с.
9. Мокій А.Л. Регіонально-секторальна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації: Монографія. – Львів: Коопосвіта, 1999. – 346 с.
10. Осика С. Г. Правове регулювання імпорту: антидемпінгові заходи / Українська академія зовнішньої торгівлі; Благодійна організація „Центр дослідження СОТ, розвитку торгового права і практики”. – К., 2003. – 448с.
11. Осика С. Г., Оніщук О. В., Осика А. С., Пятницький В. Т., Штефанюк О. В. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі / Українська академія зовнішньої торгівлі. – К.: УАЗТ, 2000. – 286с.
12. Осика С. Г., Пятницький В. Т., Осика А. С. Генеральна угода з тарифів і торгівлі як основа універсального міжнародно-правового регулювання світової торгівлі / Українська академія зовнішньої торгівлі. – К.: УАЗТ, 1999. – 201с.
13. Осика С., Пятницький В. Світова організація торгівлі – відкриті двері на шляху інтеграції України у світовий економічний простір // Вісник Академії державного управління при Президенті України. – №3. – К.: УАДУ, 1999. – С. 78-85.
14. Пахомов Ю.Н. и др. Пути и перепутья современной цивилизации. – К., 1998.
15. Присоединение к ВТО и политика в области развития / ЮНКТАД. – Нью-Йорк; Женева: ООН, 2001., 429 с.
16. Результати уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. – К.: Вимір, Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – 520 с.
17. Рибак С. Нетарифні бар'єри як засіб регулювання імпорту // Збірник праць вчених. Вип. 18 / Відп. Ред. В.Є. Новицький. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 1998. – С. 28-32.
18. Сиденко В.С. Внешнеэкономическая деятельность: проблемы системной трансформации при переходе к рынку. – К.: АО “Око”, 1998. – 306 с.
19. Система світової торгівлі ГАТТ/СОТ в документах/Українська академія зовнішньої торгівлі / С.Г.Осика (уклад. та наук. ред.). – К.: УАЗТ, 2000. – 596 с.
20. UNCTAD. Statistical Pocket Book. – New York and Geneva: United Nations, 1994.
21. UNCTAD. Trade and Development Report, 1994. – New York: United Nations, 1994